

VATHY ZSUZSA

KÖNNYŰELMÉJŰ

Tegnap különös álmom volt. Találkoztam egy magyar barátommal, régen nem láttuk egymást, megörültem neki, ő is nekem. Nem egyedül volt, hanem egy társával – magyar volt –, rám mutatott, és azt mondta neki: őt ne úgy vedd, hogy cigány, ő jobban utálja őket, mint mi. Ő magyar. Ezt elmondta vagy kétszer. Én hallgattam, nem szóltam semmit, de egyre rosszabbul éreztem magam.

– Fejezd már be – mondtam –, én nem a cigányokat utálok, csak azt, akit utálni kell.

– És kit kell utálni? – kérdezte a haverom haverja.

– Akik lopnak, hazudnak, nem dolgoznak, segélyekből élnek, velünk tartatják el magukat.

– Szóval, a cigányokat.

– Nem igaz – mondtam. – Senkit nem utálok, se cigányt, se magyart, csak azt, aki megérdemli.

Rám vigyorogtak, hátat fordítottak, és kimentek az álmomból. Arra ébredtem, hogy magamban beszélek. Azt magyaráztam, ha tőlem valaki megkérdezi, hová való vagyok, azt mondom neki, hogy Budapesten születtem, de apám Encsencsen, édesanyám pedig Mátészalkán, vagyis mellette, egy faluban. Ott kereszteltek meg engem is, keresztapám régóta Budapesten lakik, de oda való ő is. Keresztapám! Igen, rá lehet mondani, hogy élősködő, de nem tolvaj, nem csaló, nem rossz ember. Ő megérzi, kiszimatolja, ha összegyűlnek valahol a rokonok, ismerősök, odamegy, és persze hogy azt mondják neki: gyere, ülj le te is, egyél velünk, igyál egy pohár bort. Lehet vagy negyvenéves, de életében fél évet, ha dolgozott, ő ilyen. És még sokféle változat létezik. Az egyik nagybátyám, ha színjőzan, nem tud dolgozni. Muszáj előbb meginnia két-három üveg sört, akkor viszont olyan munkát végez, hogy senki nem csinálja utána. Az ő festését, vakolását bárki ellenőrizheti. Bizony! Erről jut eszembe, a múlt héten festővizsga volt. Jött három öltönyös ember, ők vizsgáztattak le bennünket. Az első feladat számolás volt. Mindenki kapott egy bizonyos méretű szobát, ki kellett számolnunk, hogy a kifestéséhez mennyi anyag kell, vagyis az anyagszükségletet. A számolás

nekem könnyen megy, hibátlanul kiszámoltam. Ezután jött a gyakorlat. Én egy kétszer egyméteres falrészlet kaptam, ezt kellett kifesteni és lesájdolni. Ez azt jelenti, hogy ecsettel, vonalzóval fél centi széles vonalakat kellett húznom, egyenesen, nem ferdén, és nem eltéveszteni. Nagyon vigyáztam rá, hogy jó legyen, tényleg jó lett. Talán a legjobb. Eredményhirdetéskor alig hiszek a fülemnek: Danó Roland hármas.

– Van valakinek kérdése? – Felálltam.

– Van – én voltam az egyetlen kérdező. – Azt szeretném tudni, miért hármas?

Magyaráz, hogy sokat hiányoztam, hol voltam ekkor és ekkor, a gyakorlatra se mindig mentem el. Ezen én elcsodálkoztam, mert a régi mestervizsgákon se azzal törődtek, hány óra alatt festette, kitől tanulta, mit nem tanult meg, hanem a mestermunkával.

– Uram! – mondom a vizsgabiztosnak. – Lehet még egy kérdésem?

– Lehet.

– Ön látta az én vonalazásomat?

– Nem láttam. De a mesteredtől megkérdeztem az eddigi munkáidat, és a felmérésbe azokat is beleszámítottam.

– És látta egyáltalán valamelyikünkét? Emlékszik valamelyikre?

– Igen. A legjobbra és a legrosszabra.

A vége az lett, hogy az osztály előtt, tanárok előtt kijelentették, a festés-bőven megkaphattam volna a négyest, de a viselkedésem minősíthetetlen. Mielőtt elmentek, a vizsgabiztos még odaszólt:

– Neked valamiért nagyon kellett volna az a négyes.

– Nekem nem a négyes kell, hanem hogy igazságosak legyenek velem. Megrázta a fejét.

– Milyen könnyűelméjű vagy.

– Az mit jelent? Buta?

– Nem. Könnyű, azt jelenti.

Ez lett a felmérés vége.

Mielőtt indultam volna haza – autóval jöttem, mert amíg ideérek, négyszer át kellene szállnom –, azt mondja Laci bá: ugye, a Boráros térre megyek? Nem egészen, mondtam, de mehetek addig is.

– Ezt az urat kellene elvinned.

Egy vékony, fekete hajú férfira mutatott, aki kétszer annyi idős lehetett, mint én, vagyis harmincnolc-negyven éves.

– Elviszem – mondtam.

– Nekem jó lesz a Vágóhíd utca is – mondta ő –, onnét elvisz a kettes villamos.

Beült mellém, és én csak jó néhány perc múlva jöttem rá, mi olyan furcsa benne. Feltűnően elegáns volt, de nem úgy, ahogy az ünnepibe öltözött emberek kinéznek – sötét öltöny, nyakkendő, fehér ing, indulás előtt még egyszer kifényesített cipő –, hanem valahogy másképp, lazán. Zakó nem is volt rajta, csak egy nagyon finom anyagból készített ing, a csíkok olyan vékonyak voltak, hogyha biztos akartam lenni benne, tényleg csíkos-e, erősen és sokáig kellett nézmem. Más volt a szabása, mint a szokásos férfiingeknek, elől mindkét oldalt egy hosszú vágás és varrás volt benne, az ujjá pedig olyan, hogyha felhajtotta a mandzsettáját, akkor is elegáns volt. A szürke nadrágja meg feltűnően finom anyagból készült.

– Ilyen elegáns ruhát régóta nem láttam – mondtam neki.

Elnevette magát, és díjazta a figyelmemet.

– Jó szemed van – mondta. – Egy olasz cég üzletkötője vagyok – olyan nevet mondott, amilyent sose hallottam még –, üzletet nyitunk Budapesten, azért vagyok itt.

Mindenfélét szövegelt a cégről meg a márkájukról, hogy a világon nekik van a legtöbb üzletük, és ha valaki méretre akar magának ruhát készíttetni, akkor ideküldenek Svájcból egy szabót, az leveszi a méreteket, megbeszéli a fazon részleteit, és három hét múlva megérkezik az öltöny. Ilyeneket mondott még: a vevők között olyan is van, aki csak egyetlenegyszer vesz fel egy inget, utána nem kell neki, eldobja. Hogy az ő üzleteik csak férfiruhát árulnak, semmi nőit, és ha az olaszországi üzletükben vásárol valaki, és kíváncsi a kiválasztott ruhákra, egy fiatal alkalmazott – olyan, mint én – felveszi és bemutatja neki. Ettől izgatott lettem, és azt kérdeztem: tényleg? Lehet, hogy engem is alkalmaznának?

– Az alakod, a külsőd ideális erre a munkára – válaszolta –, és ha nem tévedek, a mozgásod is.

Arra gondoltam, ha Dezső ajánlata valamiért nem jönne be, miért ne próbálkozhatnék náluk? Egy hónap alatt megtanulok olaszul, legalábbis annyit, amennyi az ilyesféle munkához kell, a többit majd kinn, náluk. És egy előkelő üzletben, ahol a belső berendezést, a bútorokat is csak a tulajdonos elképzelései szerint lehet elkészíteni, egyáltalán nem volna rossz dolog drága, márkás ruhákban járni, fel-le sétálni a vevők előtt, és ezzel sok pénzt keresni. A férfi, mielőtt kiszállt, egy névjegyet tett elé.

– Ha van olyan ismerősöd – mondta –, akit érdekelnek a ruháink, láttam én már nagyon gazdag cigány embereket is, Limuzinnal, Volvóval jártak, tudasd velük, hogy ősszel nyitjuk meg az üzletünket. A cím a névjegyem van.

Mikor kiszállt a Vágóhídnál, hosszan néztem utána. Véletlen? – morfondíroztam. Véletlen, hogy most, festés és mázolás óra után, itt, Soroksáron ezzel az emberrel talákoztam össze? Vannak ilyen véletlenek? Vagy intő jel, hogy sokkal, de sokkal több lehetőség is van a világban, mint amennyit tájékozatlanságunkkal, felületes ismeretünkkel elképzelünk?

Közben piros lett a lámpa, de csak akkor vettem észre, amikor a mögöttem álló rám dudált.

ÁLLATKERT

Tőlem mindig kérdeznek valamit, mintha portás volnék. Mintha egy ajtóban állnék, és azért állnék ott, hogy aki nem tud valamit, felvilágosítsam. Az első emeleten vagy a földszinten van-e az információ? És hol a „szociális blokk”, a harmadikon? Újabban így hívják az öltözőt, a mosdót, a büfét, az ebédlőt, onnét tudom, hogy amikor egyik vasárnap anyámmal takarítottunk, így állították ki a számlát, „szociális blokk” takarítás, ötezer forint. Máskor ilyeneket kérdeznek, tényleg van-e műjégpálya az új áruház tetején? Néha azt gondolom, túlságosan okoskodó képet vágok, azért gondolják rólam, hogy én vagyok a portás, és az én feladatam, hogy a baptista szeretetszolgálattól a józsefvárosi olcsó piacig mindenről felvilágosítsam az embereket.

Ma a Kén utcában, ahol lakunk, a gazos, szemetes részen, amin át kell csörtetni, ha a villamosmegállóhoz akarsz eljutni, odajött hozzám egy kis krapek. Koszos volt a ruhája, nemcsak az ujját szopta, hanem az egész ökle a szájában volt, és azt kérdezte tőlem: voltál már az állatkertben? Voltam, mondtam. Láttál kígyót? Láttam, mondtam. Tigris is? Tigris is.

Megfogta a kezemet, menjünk, mondta, vigyél el engem is.

– Nem viszlek el – mondtam neki –, de adok pénzt, és kérd meg a mamádat vagy a nagytetvéredet, hogy vigyen el.

– Odaadtam neki egy kétszázast, épp annyi volt a zsebemben, nézegette, szorongatta, és azt kérdezte: ez pénz? Igen. Milyen pénz?

– Dollár – mondtam.

– Rulár? – kérdezte.

– Nem rulár, dollár.

– Rulár! Rulár! – kiáltozta a kis krapek, és rohanni kezdett a másik ház felé. Gondolom, ott laknak.

Nekem meg az állatkertről eszembe jutott, hogy két évvel ezelőtt, a Karaván Szintársulattal meghívtak engem is egy filmforgatásra. Pontosabban nem az egész társulatot, csak négyünket, négy fiút. Az Állatkertben forgatták a filmet, ez azért volt jó, mert kaptunk ingyenes belépőkártyát, naponta kétszeri étkezést, és három héten át mindent, amit akartunk, megnézhattünk az állatkertben. Nekem meg a haveromnak az öreg elefánt volt a kedvencünk, mindennap meglátogattuk.

A film arról szól, hogy vannak a Jók, és vannak a Rosszak. A Rosszak elhatározzák, hogy a budapesti állatkertet előbb tönkreteszik, majd fillérekért megvásárolják, és a helyén kaszinót, luxusszállót építenek. A Rosszak csapata a kamasz fiúkból álló Falka, vezérük a Sakál. Először elpusztítják az állatokat – éhen halasztják, megmérgezik őket –, és amikor már nincsenek állatok, elkótyavetyélik a helyét. Én először a Rosszak közé tartoztam, majd amikor – a forgatókönyv szerint – megtudtam, mi a valóság, átálltam a Jók közé. Végül a szülők, az állatkert dolgozói és az állatok rajongói is a gyerekek segítségére sietnek, és meghiúsul a Gonoszok terve. A legfiatalabb szereplő egy négyéves kislány és egy hétéves kisfiú volt. Összesen huszonhárom gyerek játszott benne, meg az „Angol nő”, aki egy igazi angol színésznő volt.

Befejeződött a forgatás vagy nem, máig sem tudjuk. Egyik nap azt mondták, elfogyott a pénz, és elengedtek bennünket. Hogy mi lesz a folytatás, egyelőre ők sem tudják. A honoráriumnak a felét se kaptuk meg, családomnak annyi haszna volt a forgatásból, hogy a harmincezer előlegből vettünk két kutyát, egy majompincset és egy brüsszeli griffont. Velünk laknak, a testvéreim erre vágytak. Ez az egész csak a kis krapek miatt jutott eszembe, akit szívesen elvinnék magammal az Állatkertbe. Ha lesz még egy nap forgatás, biztosan elviszem. Ma nem az Állatkertbe megyek, hanem valamilyen könyvtárba. Igaz, hiányozni fogok az iskolából, de majd kitalálok valamit, vagy igazolást kérek attól az ismeretlentől, aki odahívott, mert ha kilenc napnál többet mulasztok, elveszítem a havi huszonhétézer forint támogatásomat. Megyek a szép sétálóutcán, de a könyvtárat csak nem találom meg. Észreveszek egy feliratot: Ráday Gyűjtemény. Ez volna? Bizony, nem tudom. Mondhattam volna a meghívómnak, hogy nem jártam még egyszer sem az ország legnagyobb könyvtárában – vagy nem a legnagyobb? –, de nem mondtam. Ráadásul a nevét is elfelejtettem, fővárosi, csak annyi biztos. Szerencsére ebben a

pillanatban megszólal a telefonom, és azt mondja a Wirth nevű, romákkal foglalkozó adatgyűjtő, hogy egy órája vár rám a Szabó Ervin Könyvtárban. Végigjössz a Ráday utcán, mondta, és már itt vagy. El sem tudod téveszteni. Öt perc múlva tényleg ott voltam.

A bejárat után rögtön egy nagy kávézóban találtam magam, ötszögletű vagy hatszögletű, vagy nem is tudom, milyen volt, csak azt, hogy irtó magas, és fenn a teteje üvegből. Az üvegtetőn annyi fény jött be, hogy több se kellett volna, mégis rengeteg lámpa égett, megszámolni se lehetett volna. Egy nagy cirádás ajtó választotta el az előteret és a kávézót, de nem ezen kellett bejönni, hanem volt rajta egy kicsi ajtó, ez nyílt és csukódott, nyílt és csukódott, pillanatonként. Muris volt, hogy aki bejött az ajtón, mind egytől egyig nevetett. Az ördög tudja, mitől volt nevetethétkje, attól, amire gondolt, vagy attól, amire nem. A sok diák mellett kalapos férfiak, nők is jöttek-mentek, talán tudósok, professzorok. Fogadok, a kalapjukkal azt akarták az emberek tudomására hozni, hogy ők egy fejjel magasabbak náluk, és azt is, hogy egy arasszal a föld felett járnak.

A romakutató, aki engem várt, rögtön észrevett, leülletett az asztalához, és azt mondta, biztos volt benne, hogy késni fogok, de abban is, hogy nem csapom be, megérkezem. Kérte, meséljek valamit a családomról, azután felteszi a tíz kérdést, amit mindenkinek fel kell tennie. Én, mert szeretek beszélni, és szeretem, ha hallgatnak, nem kértem magam. Legalább másfél órát beszélgettünk, azután elhangzottak a kérdések, és amikor befejeztük, Wirth, a kérdőíves, a büfében vett nekem egy szendvicset, és azt mondta, befizet fél évre a könyvtárba. Lehet itt tanulni is, olvasni is, és találkozóhelynek is jó. Nem bántam volna, de nem lett belőle semmi, mert az igazolványaimat nem hoztam magammal. Nem baj, mondta, akkor kér nekem egy napijegyet, és végigvezet a könyvtáron, mert ilyent még úgyse láttam. Az ország egyik legjobb palotája. Próbáltam lebeszélni róla, de nem lehetett, kitartott az ötlete mellett. Először felmentünk a második emeletre. A falakon itt aranykagylók, aranyfüzérék, aranytapéták voltak, és a nagyteremben, ahova beléptünk, egy akkora csillár, hogy olyant még nem láttam. A mi egyszobás lakásunkban a szoba felét elfoglalta volna, nem tudtuk volna kihúzni az ágyakat, nem tudtunk volna hol aludni, hacsak nem a csillár belsejében ágyazunk meg magunknak. Az sem akármilyen, hogy a nagy csilláron kívül a falakon is rengeteg lámpa volt, sőt, minden asztalon még kettő, amit felkapcsolhatott, aki akart. Ha az egész kastélyt nézzük, szerintem nem hatezer, hanem hatvanezer villanykörte is égett egyszerre. Meg-

kérdeztem Wirthtól, milyen gazdagnak kellett lenni, hogy ilyen palotát építtessen magának egy család. Azt mondta, hogy százhúszezer holdjuk volt. És hogy a városnak ez a része, ahol most vagyunk, „mágnásnegyednek” számított annak idején, húsz ilyen kastély állt egymás mellett, de ez volt közöttük a legszebb. Ki tudja, talán ő is ilyen szeretett volna a dédapjának vagy ükapjának, mert egyszer csak teljesen begerjedt, rohanni kezdett, jobbra-balra mutogatott és magyarázott. Ez volt a fogadóterem, jobbra az arany-szalon, balra az ezüst, ott a kis táncterem, nagy táncterem, a zenekar pedig itt, a karzaton. A nagy teremben ötszáz ember tudott egyszerre táncolni, a tánc után kinn, a dohányzóokban pihentek. És a folyosókon, ahol óriási tükrökben nézegethették magukat. A gróf lakosztálya a földszinten volt, a grófnőé az első emeleten. Nem állt meg, csak rohant, én mentem utána, így nyargaltuk végig a mágnásnegyed legszebb kastélyát. Azzal búcsúzott el tőlem, ha tényleg beiratkozom a könyvtárba, és legközelebb jövök, nézzen meg a W. család történetét a Budapest Gyűjteményben. Majd megláttam, hogy nem véletlenül lettek ilyen gazdagok. Ritka tehetséges, szorgalmas emberek voltak, értettek a mezőgazdasághoz, állattenyésztéshez, dohánytermesztéshez, több politikus is kikerült közülük, és a társadalmi változásokat éppen olyan fontosnak tartották, mint a birkatenyésztést, az öntözéses földművelést, a palántázást. Ez nagy dolog! Nagyon nagy! Csak néztem, hirtelenjében nem is tudtam, történelemórán vagy mezőgazdasági ismeretek órán vagyok, annyit mondtam, én most szobafestőnek tanulok. Lehet, hogy mint festőt engem is alkalmaztak volna? Ha tehetséges vagyok, mondta, egészen biztos. Utódaik Argentínában, Brazíliában élnek, tette még hozzá, és amikor elbúcsúztunk, hosszan nézett rám, mintha azon gondolkozna, megadja-e a címüket.

Érdekes találkozás volt, és se nagyképű nem volt a vékony, szemüveges Wirth, se okvetetlenkedő. Ahogy izgatottan végigrohanta velem a palota két emeletét, kimondottan megszerettem. Megfogadtam, hogy a könyvtárba már a következő héten beiratkozom.